

KÜRESEL EMTİA FİYATLARI İLE HİSSE SENEDİ GETİRİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: KARDEMİR VE İZDEMİR ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Murat YILDIRIM*
Muhammet BELEN**
Yasin KÜTÜK***

Öz

Küresel emtia fiyatlarıyla hisse senedi piyasaları arasındaki ilişki literatürde çok sayıda çalışma tarafından ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı, küresel emtia fiyatlarında yaşanan volatilitenin şirketlerin hisse senedi getirileri üzerindeki etkilerini test etmektir. Bu amaçla çalışmada 1999:01-2012:06 zaman aralığında uluslararası demir elik fiyat değişimleri ile BIST’de işlem gören ana metal sanayi şirketlerinin hisse senedi fiyatlarının eşbütünleşim, hata düzeltme modelleri ve nedensellik testleri ile analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada inşaat demiri ve filmaşın fiyatları ile Kardemir(D) ve İzdemir(B) hisse senetlerine ait getiri endeksleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda demir elik fiyatlarıyla hisse senedi getirileri arasında uzun dönem eşbütünleşim ilişkisinin olduğu fakat aralarında bir nedensellik ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Emtia Fiyatları, Volatilité, Hisse Senedi Getirileri, Demir elik Sektörü, Eşbütünleşme, Nedensellik

Jel Kodları: G10, G11, G14

* Yrd. Doç. Dr. Murat Yıldırım, Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Karabük. muratyildirim@karabuk.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr. Muhammet Belen Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Karabük. mbelen@karabuk.edu.tr

*** Yasin Kütük, İstanbul Teknik Üniversitesi, yasinkutuk@gmail.com

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN THE GLOBAL COMMODITY PRICES AND STOCK RETURNS: AN APPLICATION TO KARDEMIR AND İZDEMİR

Abstract

The relationship between global commodity prices and stock markets has been examined by a number of studies in the literature. The purpose of this study is to test the effects of the volatility of global commodity prices on the stock returns. For this purpose, steel price changes and stock prices of companies in BIST basic metals indices were analyzed with cointegration, vector error correction and causality tests in the period of 1999:01-2012:06. In the study with rebar and wire rod prices Kardemir(D) and İzdemir(B) stock return indices are used. As a result of this study it has been determined that there is a long-term cointegration relationship between iron and steel prices and stock returns, but found there is no causality relationship between them.

Keywords: Commodity Prices, Volatility, Stock Returns, Iron and Steel Sector, Cointegration, Causality

Jel Codes: G10, G11, G14

Giriş

Yatırımcılar ve portföy yöneticileri açısından da hisse senedi getirilerini etkileyen değişkenlerin belirlenmesi önemli bir konudur. Hisse senedi getirilerini etkileyen değişkenlerin belirlenmesi literatürde devam eden bir araştırma alanıdır. Küresel emtia endeksleri ile hisse senedi getirilerini inceleyen çalışmalar oldukça fazla olmasına rağmen bu çalışmalar birebir emtia fiyatları ile hisse senedi getirilerini ele almaktan çok, genel ya da sektör getirileri üzerine odaklanmıştır.

Sermaye piyasalarında, emtia fiyatlarındaki değişmelere ilgili hisse senetlerinin tepki vereceği beklenir. Dolayısıyla demir çelik sektöründe yaşanan fiyat dalgalanmaları (volatilite) kamu ve özel sektörde yer alan birçok ekonomik birim için önem taşımaktadır. Demir çelik mamullerinin fiyatları arz talep dengesi yanında, dünya çapında oluşan girdi maliyetlerine ve dolar kuruna bağlı olarak dalgalı bir seyir izlemektedir. Uluslararası piyasada dolar cinsinden oluşan hurda, demir cevheri ve kömür fiyatları ile dolar kurlarındaki dalgalanma, nihai mamül fiyatlarını etkilemektedir. Demir çelik sektöründe fiyatlar küresel piyasalarda belirlenmekte ve fiyatların nasıl bir seyir izleyeceği önceden tahmin edilememektedir. Özellikle demir çelik sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin üretim ve yatırım kararlarında demir çelik fiyatlarının seyri doğrudan etkilidir.

Çalışmanın birinci bölümünde demir çelik sektöründe emtia fiyat yapıları incelenmiş ve emtia fiyatlarının hisse senedi getirileri üzerindeki etkisi sunulmuştur. İkinci bölümde literatürde

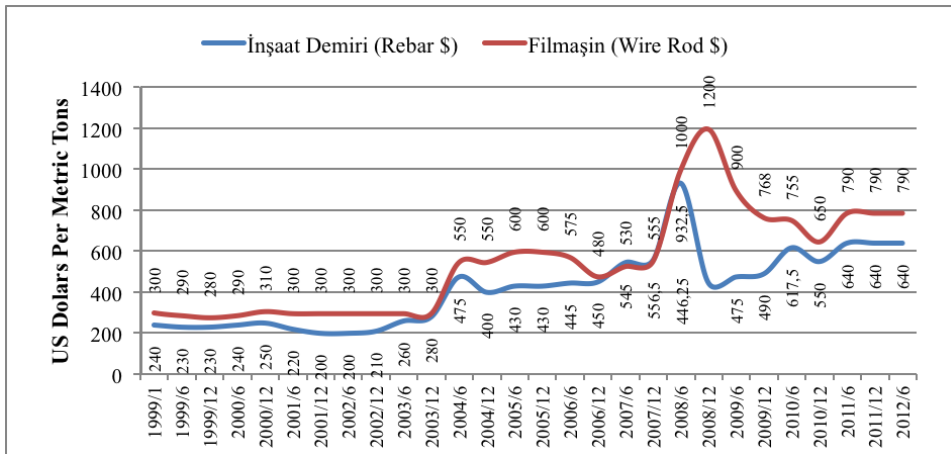
konu ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde kullanılan veri seti ve araştırmanın metodolojisi açıklanmış ve son bölümde elde edilen bulgular sunulmuş ve sonuçlar tartışılmıştır.

I. Demir elik Sektöründe Fiyat Volatilitesi ve Etkileri

Küreselleşme, finans ve emtia piyasalarını entegre piyasalar haline getirmiş ve finansal hizmetlerin gelişmesiyle yatırımcılara emtia piyasalarına da yatırım yapma olanağı sunmuştur. Finansal yatırımcıların emtia piyasalarında yoğun olarak işlem yapmaya başlaması sonucu, emtia fiyatlarında reel olmayan volatilite hareketleri de oluşmaya başlamıştır. Arz ve talep dengesizlikleri, konjonktürel dalgalanmalar, politik olaylar gibi nedenler de emtia fiyatlarında yüksek volatilite yaşanmasına neden olmaktadır (Giot, Laurent, 2003: 437).

Genel emtia fiyatları içinde demir elik fiyatları, gelişen ve gelişmekte olan ekonomileri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediğinden dolayı giderek daha da önemli hale gelmektedir. Tarihsel eğilimler incelendiğinde yüksek dalgalanmalar, yukarı/aşağı sıçramalar ve sürüklenmeler kolayca gözlenebilir. Bu durum demir elik piyasasında bir denge olmadığının da bir göstergesidir (Kahraman, Unal, 2012: 101). Volatilite, üreticilerin gelirleri, müşterilerin maliyetleri ve yatırımcıların kazançları açısından belirsizliğe neden olmaktadır. Firmaların nakit akımlarında oynaklığa neden olan volatilite yatırımcılara olan nakit akımlarında da belirsizliğe neden olmaktadır. Dolayısıyla artan risk karşısında yatırımcıların talep edecekleri risk primi de yükselmektedir. Bu durum firmaların sermaye maliyetinin yükselmesine neden olacağından firma değerinin düşmesine neden olmaktadır (Reilly ve Brown, 2000).

Grafik 1'de 1999 ile 2012 yılları arasında dünya elik fiyatlarını temsil eden (Rebar; Reinforcing Bar) inşaat demiri mamulün ihraç fiyatları USD/ton bazında gösterilmektedir.

Grafik 1: İnşaat Demiri ve Filmaşın İhraç Fiyatları (USD/Ton, FOB)

Kaynak: Dünya Bankası Veritabanı, 2012

Grafik 1'den de görüldüğü üzere 1997 yılında yaşanan Asya krizinden sonra uluslararası demir çelik fiyatları 2003 yılının sonu kadar 240 ile 300 USD/Ton civarında yatay seyretmiştir. 2005 yılının sonuna kadar 430 ile 600 USD/Tona kadar yükselen çelik fiyatları 2006 yılının sonunda 450 ile 480 USD/Ton seviyesine ulaşmıştır. 2008 yılında Çin'de yapılan Yaz Olimpiyatları nedeniyle demir çelik ürünlerine olan talep artmış ve 2007 yılından itibaren demir çelik fiyatları yükselişe geçmiştir. Hemen ardından başlayan küresel ekonomik kriz nedeniyle çelik fiyatları 2008 yılının sonlarına doğru düşüşe geçmiş ve bu düşüş 2009 yılının sonuna kadar devam etmiştir. 2010 yılından itibaren toparlanan çelik fiyatları dalgalı seyrine devam etmektedir.

Demir çelik fiyatları arz talep dengesi yanında, dünya çapında oluşan girdi maliyetlerine ve dolar kurlarına bağlı olarak dalgalı bir seyir izlemektedir. Uluslararası piyasada dolar cinsinden oluşan hurda, demir cevheri ve kömür fiyatları ile dolar kurlarındaki dalgalanma, nihai mamül fiyatlarını etkilemektedir. Fiyatlardaki volatilité nedeniyle, fiyat artış oranları, baz alınan döneme bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Demir çelik sektöründe fiyatlar dünya piyasalarında oluşmakta ve fiyatların ne yönde gelişeceğini önceden kestirmek mümkün bulunmamaktadır (Yayan, 2011).

Dünya çelik piyasalarında, dönemselsel olarak arz talep dengesizliğinden ve ekonomik krizlerden kaynaklanan şiddetli fiyat volatiliteleri "Çelik Çevrimleri" olarak ifade edilmektedir. Bu fiyat volatilitelerinde ani fiyat artışları "volkan", ani fiyat düşüşleri ise "ölüm girdabı" olarak ifade edilmektedir. Fiyat artışları derecelerine göre "mini volkan (mini volcano)", "büyük patlama (massive eruption)" ve "çok büyük patlama (titanic eruption) terimleri ile ifade edilmektedirler (Innace, 2006: 3).

Demir çelik sektöründe yaşanan fiyat volatiliteleri kamu ve özel sektörde yer alan birçok ekonomik birim için önem taşımaktadır. Dünya demir çelik piyasaları, dünya ekonomisindeki gelişmelere bağlı olarak inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir. Ekonominin iyiyé gittiği dönemlerde dünya çelik tüketimi ve uluslararası çelik fiyatları artmaktadır. Ancak, çelik fiyatlarındaki bu artış çelik girdi fiyatlarına da yansımaktadır. Dünya ekonomisinde yavaşlama ve daralma görüldüğü dönemlerde ise, sektördeki fazla kapasitenin de etkisiyle uluslararası çelik fiyatları büyük oranda düşmektedir. Uluslararası demir çelik fiyatları, uzun dönemde arz ve talep şartlarına göre belirlenmekle birlikte arz esnek olmadığı için fiyatlarda talebin ağırlığı hissedilmektedir. Tüketicilerin fiyatların düşeceği beklentisiyle taleplerini kısımları fiyatları daha da aşağı çekmektedir. Demir çelik sektörü, nihai ürün fiyatlarıyla girdi fiyatları arasındaki marjı koruyabildiği ölçüde karlılığını sürdürebilmektedir. Hammaddé maliyetlerinde yaşanan yüksek artışlar ürün fiyatlarına aynı oranlarda yansıtılmadığından demir çelik üreticilerinin karlılığı sürekli dalgalanmaktadır (Koca, 2008: 150).

Demir çelik sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin üretim ve yatırım kararları demir çelik fiyatlarının seyrine bağlıdır. Sabit giderlerin fazla olduğu demir çelik sektöründe satışların artması veya azalması karda yukarıya veya aşağıya doğru daha yüksek oranda değişimlere sebep olmaktadır. Şirketler ile ilgili yaşanan olumsuz gelişmeler, ilgili şirketlerin faaliyet karını azalta-

rak, hisse senedinin getirisini düşürürken; yaşanan olumlu gelişmeler ise faaliyet karını artırarak, hisse senedinin getirisini yükseltmektedir (Akgüç, 1998: 680). Dolayısıyla demir elik sektöründe görünen yüksek volatilitte sektörde nihai ve ara malı üreten işletmeleri ve bu işletmelere yatırım yapan yatırımcıları yakından ilgilendirmektedir.

2. Literatür Taraması

Literatürde emtia fiyatlarının hisse senedi getirileri üzerine etkilerini inceleyen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Sektör bakımından farklı alanlarda da olsa küresel şartlara göre beliren emtia fiyatlarının hisse senedi getirileri üzerine etkileri ilgi duyulan bir konudur.

Bradley ve Teweles (1998), emtia fiyatlarının enflasyon veya deflasyon göstergesi olarak ele alındığında hisse senetleri fiyatlarını etkileyebildiğini iddia etmektedirler. Burada hisse senetleri fiyatlarının, mamul fiyatlarında meydana gelebilecek bir arz şokundan direkt olarak etkilenmeyebileceği ancak dolaylı ve karmaşık bir mekanizma yolu ile mutlaka etkileneneceğini, örneğın doğal felaketler, politik şoklar veya küresel piyasalarda meydana gelebilecek ani yapısal düzeltmelerin hisse senedi fiyatlarına yansıyabilmesinin önünde fazla engel bulunmadığını söylemektedirler.

Sadorsky (1999), Amerika'da Ocak 1947 - Nisan 1996 dönemi için petrol fiyatlarının ve petrol fiyatlarındaki değişkenliğin hisse getirileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Sadorsky'nin bulgularına göre petrol fiyatlarındaki değişiklikler ekonomik faaliyetleri etkilemekte, ancak ekonomik faaliyetlerdeki değişiklikler petrol fiyatları üzerinde çok az bir etkiye neden olmaktadır. Çalışmada ayrıca, petrol fiyatlarındaki değişikliklerin hisse senedi getirilerindeki değişikliği açıklamada önemli rol oynadığı ve aralarında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

El-Sharif vd. (2005), İngiltere'de ham petrol fiyatları ile petrol ve gaz sektöründeki işletmelerin hisse senedi getirileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yazarlar Ocak 1989 - Haziran 2001 dönemi için çoklu faktör analizi kullanarak yaptıkları çalışmalarında hisse senedi getirilerinde ham petrol fiyatlarının, sermaye piyasalarının ve kur değişiminin etkili olduğunu bulmuşlardır. Yazarlar petrol fiyatlarındaki değişimin İngiltere'de petrol ve gaz hisse senedi getirilerini de arttırdığını belirtmişlerdir.

Büyüşahin vd. (2008), yapmış oldukları çalışmalarında ABD'de yatırım yapılabilir emtia fiyatlarıyla geleneksel finansal varlıkların fiyatlarının ortak hareket edip etmediklerini araştırmışlardır. 1991 ile 2008 yılları arasında dinamik korelasyon ve döngüsel (recursive) eşbütünleşim teknikleri kullanarak, yatırım yapılabilir emtia ve hisse senedi endeks getirileri arasındaki ilişkinin önemli ölçüde değişmediğini bulmuşlardır. Bununla birlikte aşırı getiri dönemleri boyunca ortak harekette bir artış için kanıt bulamamışlardır. Sonuç olarak portfoy çeşitlendirmesi açısından emtialara yatırım yapmanın halen yarar sağlayacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Eryiğit (2009), petrol fiyat değişimlerinin İMKB sektör endeksleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Yazar Ocak 2000 - Kasım 2008 tarihleri arasındaki günlük verilerle çalışmış ve En Kü-

çük Kareler yöntemini kullanmıştır. Çalışmada petrol fiyat değişimlerinin Elektrik, Toptan ve Perakende Ticaret, Sigorta, Holding, Yatırım, Ahşap, Kağıt, Baskı, Ana Metal, Metal Ürünleri, Makine ve Metal ve Mineral Ürün Endeksleri üzerinde önemli etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Johnson ve Soenen (2009), dünya emtia fiyatlarının borsa getirileri üzerinde etkilerini Güney Amerika borsalarında test etmişlerdir. Çalışmalarında Arjantin, Brezilya ve Peru borsalarında çeşitli emtia fiyat endeksleri ile tutarlı ve anlamlı ilişki tespit etmişlerdir. Özellikle, endüstriyel ve değerli metal fiyatlarındaki değişikliklere Arjantin ve Peru borsalarının hisse senedi getirilerinin aynı gün tepki gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Güler vd. (2010), yapmış oldukları çalışmada, petrol fiyat değişimlerinin İMKB'de işlem gören enerji sektörü hisse senedi fiyatları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmada 10 Temmuz 2000 - 10 Ağustos 2009 zaman aralığında İMKB'de işlem gören enerji hisse fiyatları, elektrik endeksi ile petrol fiyat değişimlerinin Eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi ile analizi yapılmıştır. Yazarlar enerji hisseleri ile elektrik endeksi ve enerji fiyatlarının benzer davranış gösterdiğini ve Brent petrol fiyatının hisse fiyatları ve elektrik endeksi üzerinde önemli bir gösterge olduğunu tespit etmişlerdir.

Jacobsen vd. (2010) çalışmalarında, bakır ve alüminyum gibi endüstriyel metallerin fiyat hareketlerinin hisse senedi getirileri ve makroekonomik değişkenlerle olan ilişkisini araştırmışlardır. Endüstriyel metal fiyatlarındaki artışın durgunluk dönemlerinde hisse senetleri piyasasında olumlu olarak karşılandığı sonucuna ulaşırlarken; ekonominin genişleme dönemlerinde olumsuz olarak karşılandığı sonucuna ulaşmışlardır. Ekonominin genişleme döneminde, aylık olarak, endüstriyel metal getirilerinde bir birimlik standart sapma artışı, hisse senedi piyasası getirilerinde %1,5 düşme beklentisi oluştururken; durgunluk dönemlerinde %0,5 civarında artış beklentisi oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır. İlave olarak metal fiyatlarındaki bir aylık artışın, takip eden ayda sanayi üretimini, kapasite kullanım oranını ve üretici fiyat endeksini artırdığı, işsizlik oranını ise azalttığı sonucuna varmışlardır.

Toraman vd. (2011), çalışmalarında petrol fiyatlarındaki değişikliklerin, İMKB 100 endeksi, hizmetler endeksi, sanayi endeksi ve teknoloji endeksi üzerine etkilerini araştırmışlardır. Uzun dönemli ilişkiyi test etmek için eşbütünleşme testlerini kullanırlarken, kısa dönemli ilişkiyi test etmek için Vektör Hata Düzeltme Modelini (VECM) kullanmışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre, İMKB 100 endeksinin %16,40'ı ve sanayi endeksinin % 32,71'i ham petrol fiyatlarındaki değişimlerle açıklanmaktadır. Petrol fiyatlarındaki değişikliklerin en fazla sanayi endeksini; en az teknoloji endeksini etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Nangolo ve Musingwini (2012) yapmış oldukları çalışmalarında, altın, gümüş, ve bakır madenleri ile Johannesburg Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören hisse senetleri arasındaki ilişkiyi korelasyon analizi ile incelemişlerdir. Altın, gümüş ve bakır madenlerinin spot, future ve uzun vadeli fiyatlarından hangisinin hisse senedi değerlendirme sürecinde en büyük etkiye sahip

olduğunu belirlemeye alışmışlarıdır. 2004-2010 dönemindeki Maden sektörü hisse senedi fiyatlarıyla, emtia fiyatları arasında korelasyon olduğunu, bu korelasyonun emtia spot ve futures fiyatlarında uzun dönem fiyatlara göre daha gcl olduğunu bulmuşlardır. İlgili emtia fiyatları maden şirketlerinin gelecek nakit akımlarının tahmin edilmesinde önemli bir girdi olarak tespit edilmiştir.

3. Veri Seti ve Metodoloji

Çalışmada kullanılan veriler 1999:01-2012:06 zaman aralığına ait aylık fiyat seviyeleridir. Demir elik sektörüne ait uzun emtia fiyatları Dünya Bankası¹ veri tabanından alınmıştır. Demir elik uzun emtia fiyatları dolar cinsinden elde edilmiş TCMB elektronik veri dağıtım sisteminden elde edilen aylık ortalama Dolar/Türk Lirası kuruyla çarpılarak Türk Lirası cinsinden hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan emtialar demir elik sektöründe uzun ürünler sınıfına girdiğinden bu ürünlerin üretildiği Kardemir (D) ve İzdemir (B) şirketlerinin hisse senetleri kullanılmıştır. Demir elik Metal Ana Sanayi Sektöründe faaliyette bulunan Kardemir ve İzdemir hisse senetleri verileri BIST²'un şirket verilerinden alınmıştır. Çalışmada şirketlere ait TL bazlı getiri endeksleri düzeltilmiş hisse senedi fiyatlarının temsilcisi olarak kullanılmıştır. Kardemir (D) ve İzdemir (B)'e ait değişkenlere dair açıklayıcı bilgiler Tablo 1'de sunulmaktadır:

Tablo 1. Değişkenlerin Açıklamaları

Değişkenler	Form	Kaynak	Veri Aralığı	Alındığı Tarih	Kısaltma
Kardemir (D)	Logaritmik	borsaistanbul.com	1999-2012	10.07.2013	lnkardemir
İzdemir (B)	Logaritmik	borsaistanbul.com	1999-2012	10.07.2013	lnizdemir
İnşaat Mamul Fiyatı	Logaritmik	worldbank.org	1999-2012	10.04.2013	lninsaat
Filmaşın Mamul Fiyatı	Logaritmik	worldbank.org	1999-2012	10.04.2013	lnfilmasin

Kullanılan tüm değişkenlerin doğal logaritmaları, öncelikle değişkenler arasındaki asimetriyi kaldırmak amacıyla, ikincil olarak ise esnekliklerin tespit edilebilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Yukarıda açıklamaları verilen hisse senetleri fiyatları bağımlı değişken olarak alındığında belirlenen iki ana model özetle aşağıda verilmektedir:

$$\lnkardemir_t = \beta_0 + \beta_1 * \lninsaat_t + \beta_2 * \lnfilmasin_t + \epsilon_t \quad (1)$$

$$\lnizdemir_t = \beta_0 + \beta_1 * \lninsaat_t + \beta_2 * \lnfilmasin_t + \epsilon_t \quad (2)$$

Burada belirlenen (1) ve (2) No'lu denklemler sadece teorik modellemeyi ve et modelin kalıntılarını göstermekte olup, daha sonraki bölümlerde incelenecek olan birim kök testleri sonucuna göre değişkenlerin herhangi bir düzeyden farklarının kullanılabileceği göz önünde bulunduurulmalıdır.

¹ <http://data.worldbank.org/data-catalog/commodity-price-data/>

² <http://borsaistanbul.com/veriler/verileralt/hisse-senetleri-piyasasi-verileri/hisse-senedi-bazinda-veriler>

Kardemir (D) ve İzdemir (B) hisse senedi fiyatlarının, inşaat ve filmaşın mamul fiyatları ile olan ilişkisini irdelemek amacıyla öncelikle Tablo 1'de verilen tüm değişkenlerin birim kök testleri Genişletilmiş Dickey-Fuller (1979), Phillips-Perron (1988) ve KPSS (Kwiatkowski vd., 1992) testleri uygulanmıştır. Bu testlerin sonuçlarına göre tüm serilerin durağanlığı belirlendikten sonra Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990) ve Johansen (1991) çalışmalarında yer alan eşbütünleşim testi uygulanarak modeller için uzun dönemli ilişkiler araştırılmıştır. Daha sonra kısa dönemli ilişkiyi belirlemek amacıyla Engle ve Granger (1987) tarafından geliştirilen ve Johansen (1995) çalışmasında da kullanılan Hata Düzeltme Modelleri kullanılmıştır. Ayrıca HDM için ardıl testler olan Portmanteau Q-istatistiği'ne dayalı (Ljung ve Box, 1978) ve LM istatistiğine dayalı (Breusch ve Pagan, 1979; Godfrey, 1978) kalıntılar için ardışık bağlanım testleri uygulanarak, bu kalıntıların normallik testleri için Jarque-Bera (1980) tarafından geliştirilen normallik testleri ve değişen varyans sorunu olup olmadığının tespiti için White'in (1980) değişen varyans testi uygulanmıştır. Son olarak nedensellik için Granger (1969) Nedensellik testleri gerçekleştirilmiştir.

4. Ampirik Sonuçlar

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

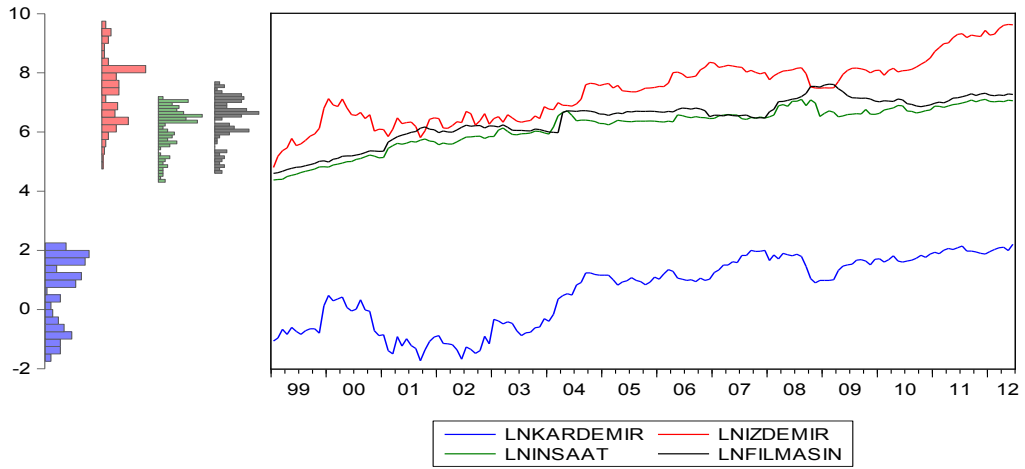
Kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikleri aşağıdaki Tablo 2'de sunulmaktadır:

Tablo 2. Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

	LNKARDEMİR	LNİZDEMİR	LNİNİSAAT	LNİFILMASIN
Ortalama	0.625309	7.399801	6.177145	6.431732
Ortanca	0.985097	7.499641	6.389265	6.630747
En Yüksek	2.204827	9.635476	7.104607	7.619528
En Düşük	-1.730066	4.80346	4.380119	4.603262
Standart Sapma	1.173289	1.054691	0.713533	0.748594
Çarpıklık	-0.446991	0.054251	-0.880885	-0.757851
Basıklık	1.740864	2.374165	2.849594	2.780276
Jarque-Bera	16.09625	2.723234	21.10356	15.83303
Olasılık	0.00032	0.256246	0.000026	0.000365
Toplam	101.3001	1198.768	1000.697	1041.941
Sapma Kareleri Toplamı	221.6339	179.0922	81.96975	90.22327
Gözlem Sayısı	162	162	162	162

Değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerinin yer aldığı Tablo 2'ye göre, en yüksek değişkenliğe (volatilité) sahip olan değişken LNKARDEMİR, en düşük değişkenliğe sahip olan değişken ise LNİNİSAAT değişkenidir. Tüm değişkenlerin gözlem sayısı 162 iken, bu değişkenlerden LNİZDEMİR hariç diğer değişkenlerin Jarque-Bera istatistiğine göre .05 anlamlılık düzeyinde normal dağılmadığı gözlemlenmiştir. Ancak, doğası gereği, zaman serilerinin kuramsal (hipotetik) normal dağılıma sahip olması beklenmemelidir.

Değişkenlerin zaman içerisinde gösterdikleri seyir aşağıda sunulan Grafik 2’de grlmektedir:

Grafik 2. Değişkenlerin Zaman Grafikleri

4.2. Durağanlık Analizleri

Bu aşamada değişkenlerin durağanlıklarının incelenmesi amacıyla birim kök testleri yapılmaktadır. Durağanlık testleri zaman serisi analizlerinde sahte regresyon sorununun önlenmesi amacıyla yapılmakta olup, durağan olmayan serilerin durağan hale getirildikten sonra analizlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla önce serilerin birim kök içerdiği yönünde kurulan H_0 hipotezini sınanan Genişletilmiş Dickey-Fuller Testi (ADF) ve Phillips-Perron (PP) testleri yapılmış, ardından farklı bir H_0 hipotezi kullanarak değişkenlerin birim kök içermediğini sınanan Kwiatowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) Testi uygulanmıştır.

Tablo 3. Birim Kök Testleri

	Düzye	Model	Augmented Dickey-Fuller		Phillips-Perron	
			t-istatistiği	Olasılık	Uyarlanmış t-istatistiği	Olasılık
LNFILMASIN	Seviye	Sabit Terimli	-2.306917	0.1711	-2.304523	0.1718
	Seviye	Sabit + Eğilim Katsayılı	-2.481614	0.3369	-2.398793	0.3788
	1. Fark	Sabit Terimli	-10.53305	0.0000	-10.5564	0.0000
	1. Fark	Sabit + Eğilim Katsayılı	-10.65417	0.0000	-10.65417	0.0000
LNINSAAT	Seviye	Sabit Terimli	-2.824604	0.0572	-2.488599	0.1201
	Seviye	Sabit + Eğilim Katsayılı	-2.481031	0.3371	-2.699813	0.2382
	1. Fark	Sabit Terimli	-5.615377	0.0000	-11.37044	0.0000
	1. Fark	Sabit + Eğilim Katsayılı	-6.02418	0.0000	-11.60092	0.0000
LNIZDEMIR	Seviye	Sabit Terimli	-1.445646	0.5586	-1.445831	0.5585
	Seviye	Sabit + Eğilim Katsayılı	-3.007925	0.1334	-3.356049	0.0612
	1. Fark	Sabit Terimli	-6.722637	0.0000	-12.24224	0.0000
	1. Fark	Sabit + Eğilim Katsayılı	-6.69957	0.0000	-12.20099	0.0000
LNKARDEMIR	Seviye	Sabit Terimli	-1.185311	0.6803	-1.214183	0.6678
	Seviye	Sabit + Eğilim Katsayılı	-2.272235	0.4462	-2.43654	0.3594
	1. Fark	Sabit Terimli	-13.15012	0.0000	-13.14369	0.0000
	1. Fark	Sabit + Eğilim Katsayılı	-13.10731	0.0000	-13.10335	0.0000

Tablo 3. Birim Kök Testleri (devam)

	Düzye	Model	Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin		
			LM-istatistiği	1% Eşiği	5% Eşiği
LNFILMASIN	Seviye	Sabit Terimli	1.372093	0.739000	0.463000
	Seviye	Sabit + Eğilim Katsayılı	0.231175	0.216000	0.146000
	1. Fark	Sabit Terimli	0.226727	0.739000	0.463000
	1. Fark	Sabit + Eğilim Katsayılı	0.040644	0.216000	0.146000
LNINSAAT	Seviye	Sabit Terimli	1.412683	0.739000	0.463000
	Seviye	Sabit + Eğilim Katsayılı	0.326411	0.216000	0.146000
	1. Fark	Sabit Terimli	0.270546	0.739000	0.463000
	1. Fark	Sabit + Eğilim Katsayılı	0.044861	0.216000	0.146000
LNIZDEMIR	Seviye	Sabit Terimli	1.461503	0.739000	0.463000
	Seviye	Sabit + Eğilim Katsayılı	0.075164	0.216000	0.146000
	1. Fark	Sabit Terimli	0.079479	0.739000	0.463000
	1. Fark	Sabit + Eğilim Katsayılı	0.075098	0.216000	0.146000
LNKARDEMIR	Seviye	Sabit Terimli	1.326909	0.739000	0.463000
	Seviye	Sabit + Eğilim Katsayılı	0.123010	0.216000	0.146000
	1. Fark	Sabit Terimli	0.047731	0.739000	0.463000
	1. Fark	Sabit + Eğilim Katsayılı	0.047219	0.216000	0.146000

Birim kök analizleri sonucunda, H_0 hipotezinde serinin birim kök içerdiğini iddia eden Genişletilmiş Dickey-Fuller (Tablo 3) ve Phillips Perron (Tablo 3) sınamalarına göre LNIZDEMİR, LNFILMASIN ve LNINSAAT değişkenlerinin .01 anlamlılık düzeyinde hem sabit terimli hem de sabit terim ve eğilim katsayısı içeren modellerinin yalnızca birincil farklarında H_0 hipotezinin reddedilebildiği ve dolayısıyla durağan olduğu; LNKARDEMİR değişkeninin ise kendi seviyesinde hem sabit terimli hem de sabit terim ve eğilim katsayısı içeren modelinin .05 anlamlılık düzeyinde H_0 hipotezinin reddedilebildiği, .01 anlamlılık düzeyinde ise birincil farklarının hem sabit terimli hem de sabit terim ve eğilim katsayılı modellerinde H_0 hipotezinin reddedilebildiği ve durağan olduğu belirlenmiştir. Bu aşamada tüm değişkenlerin aynı anlamlılık düzeyinde durağanlığı araştırıldığında ise yalnızca .01 düzeyinde ortak bir sonuca varılabildiğine karar kılınmış ve serilerin yalnızca birincil farklarının durağan olduğu kabul edilmiştir.

Benzer bir sonuç KPSS testi (Tablo 3) sonucunda da elde edilmiş ve tüm değişkenlerin yalnızca birincil farklarının birim kök içermediğini iddia eden H_0 hipotezinin .01 düzeyinde reddedilemediği ve durağan olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla KPSS testi sonucunda da varılabilecek ortak sonuç .01 anlamlılık düzeyinde değişkenlerin birincil farklarının durağan olduğu tespit edilmiştir.

Dolayısıyla, tüm durağanlılık analizi sonuçları .01 anlamlılık düzeyi baz alındığında aşağıda yer alan tablodaki (Tablo 4) gibi özetlenebilmektedir :

Tablo 4. Değişkenlerin Bütünleşme Düzeyleri

	Model	Bütünleşme Düzeyi
LNFILMASIN	Sabit Terimli	I(1)
	Sabit + Eğilim Katsayılı	I(1)
LNINSAAT	Sabit Terimli	I(1)
	Sabit + Eğilim Katsayılı	I(1)
LNIZDEMİR	Sabit Terimli	I(1)
	Sabit + Eğilim Katsayılı	I(1)
LNKARDEMİR	Sabit Terimli	I(1)
	Sabit + Eğilim Katsayılı	I(1)

Tüm seriler için durağanlılıkta %1 anlamlılık düzeyi temel alınmıştır.

4.3. Korelasyon Analizleri

Bu noktada olası bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve anlamlılığını belirlemek amacıyla tüm değişkenler arasında korelasyon matrisi oluşturulmuştur ve bir çoklu doğrusallık sorununun önceden tespiti için öncelikli olarak bağımsız değişkenler arasında gerçekleşen korelasyon katsayısı irdelenmiştir. Belirli bir anlamlılık seviyesinde geçerli olmak ko-

şuluyla durağanlığı sağlanmış bağımsız değişkenler $\Delta \text{LNFI} \text{MASIN}^3$ ve $\Delta \text{LNINSAAT}$ arasında .80 düzeyinden daha yüksek bir ilişkinin gözlemlenmesi, bu değişkenlerin birlikte kullanıldığı modellerde çoklu doğrusallık sorununa neden olacağından (Gujarati, 1999), bu sorunun önceden tespit edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda oluşturulan tablo aşağıda yer almaktadır:

Tablo 5. Korelasyon Matrisi

	D(LNFI MASIN)	D(LNINSAAT)	D(LNIZDEMİR)	D(LNKARDEMİR)
D(LNFI MASIN)	1.000000 -----			
D(LNINSAAT)	0.461211*** 0.0000	1.000000 -----		
D(LNIZDEMİR)	-0.212460*** 0.0068	-0.021481 0.7868	1.000000 -----	
D(LNKARDEMİR)	-0.252485*** 0.0012	-0.122362 0.1220	0.699009*** 0.0000	1.000000 -----

Tablo içerisinde olasılıklar () içerisinde verilmektedir. Sırasıyla .01, .05 ve .10 anlamlılık değerleri ***, ** ve * ile belirtilmiştir.

Korelasyon matrisinde (Tablo 5) yer alan $\Delta \text{LNFI} \text{MASIN}$ ve $\Delta \text{LNINSAAT}$ değişkenlerinin .01 anlamlılık düzeyinde geçerli olabilen .46 korelasyon katsayısı, bu değişkenlerin birlikte kullanıldığı modelin çoklu doğrusallık sorunu içermeyebileceği yönünde kuvvetli bir kanıt oluşturmaktadır.

4.4. Gecikme Sayısının Belirlenmesi

Eşbütünleşim analizine geçmeden önce daha önce tanımlanan (1) ve (2) No'lu denklemler için ayrıca en uygun (optimum) gecikme sayısının belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle bu modellerin kullanılabilmesi için önce kısıtsız (unrestricted) Vektör Ardışık Bağlanım (VAR) modelleri tahmin edilerek en uygun gecikme uzunlukları hesaplanmıştır (Lütkepohl, 1991).

³ Δ veya daha sonra kullanılacak "D" işlemcisi serinin birincil farkını göstermektedir.

Tablo 6. (1) No'lu Modelin En Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

İçsel Değişkenler: D(LNKARDEMİR) D(LNINSAAT) D(LNFILMASIN)
Dışsal Değişkenler: C (Sabit Terim)

Lag	LogL	LR	FTH	ABK	SBK	HQBK
0	346.5936	NA	2.12E-06	-4.550909	-4.490963*	-4.526556*
1	355.0687	16.50124	2.13E-06	-4.543957	-4.304173	-4.446544
2	364.9454	18.83751	2.11e-06*	-4.555568*	-4.135946	-4.385096
3	373.4329	15.85083	2.12E-06	-4.54878	-3.94932	-4.305248
4	376.8176	6.186655	2.29E-06	-4.474405	-3.695108	-4.157814
5	381.984	9.237933	2.41E-06	-4.423629	-3.464494	-4.033978
6	393.6945	20.47401*	2.33E-06	-4.45953	-3.320557	-3.99682
7	399.8351	10.49188	2.43E-06	-4.421657	-3.102846	-3.885887
8	400.8411	1.678857	2.71E-06	-4.315776	-2.817127	-3.706947
9	407.9382	11.56222	2.79E-06	-4.290572	-2.612086	-3.608684
10	414.1581	9.885854	2.90E-06	-4.253749	-2.395425	-3.498801

* kritere göre en uygun seçimi belirtmektedir.

LR: ardışık değiştirilmiş LR test istatistiği.

FTH: Final tahmin hatası.

SC: Schwarz bilgi kriteri.

HQ: Hannan-Quinn bilgi kiteri.

Tablo 7. (2) No'lu Modelin En Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

İçsel Değişkenler: D(LNIZDEMİR) D(LNINSAAT) D(LNFILMASIN)
Dışsal Değişkenler: C (Sabit Terim)

Lag	LogL	LR	FTH	ABK	SBK	HQBK
0	378.4786	NA	1.39E-06	-4.973226	-4.913280*	-4.948873*
1	387.0822	16.75153	1.40E-06	-4.967977	-4.728193	-4.870564
2	398.3988	21.58394	1.35E-06	-4.99866	-4.579038	-4.828188
3	407.6416	17.26133	1.35e-06*	-5.001875*	-4.402416	-4.758344
4	412.7215	9.285061	1.42E-06	-4.949953	-4.170656	-4.633362
5	415.5565	5.069259	1.55E-06	-4.868298	-3.909163	-4.478647
6	425.7767	17.86849*	1.52E-06	-4.88446	-3.745487	-4.42175
7	432.2871	11.12374	1.58E-06	-4.851485	-3.532674	-4.315716
8	434.5936	3.849227	1.73E-06	-4.762829	-3.26418	-4.154
9	442.0109	12.08372	1.77E-06	-4.741866	-3.063379	-4.059977
10	449.1895	11.4098	1.83E-06	-4.717742	-2.859417	-3.962794

* kritere göre en uygun seçimi belirtmektedir.

LR: ardışık değiştirilmiş LR test istatistiği.

FTH: Final tahmin hatası.

AIC: Akaike bilgi kriteri.

SC: Schwarz bilgi kriteri.

HQ: Hannan-Quinn bilgi kiteri.

En uygun gecikme uzunluğunun belirlendiği analizlerin sonuçlarına göre her iki model için de en uygun gecikme uzunluğu aylık serilerde daha olumlu sonuçlar verdiği bilinen (Enders, 2004) Akaike Bilgi Kriteri'ne göre (Tablo 6) 1. Model için "2", 2. Model (Tablo 7) için "3" olarak belirlenmiştir. Bu nedenle eşbütünleşim analizi "2" ve "3" gecikme uzunluğu üzerinden gerçekleştirilebilecektir.

4.5. Eşbütünleşim Analizi

Eşbütünleşim analizi iki şekilde yapılmaktadır, bunlardan biri iz istatistiği, diğeri ise en yüksek özdeğer istatistiğidir. Ancak her iki analiz için eşik değerleri MacKinnon vd. (1999) tarafından yenilenerek yeniden yayımlanmıştır. Buna göre belirlenen iz istatistik değeri veya en yüksek özdeğer, MacKinnon vd. (1999) tarafından belirlenen eşik değerlerinden mutlak değerce büyük olduğu takdirde seriler arasında eşbütünleşim olmadığını iddia eden H_0 hipotezi reddedilir ve böylece eşbütünleşim vektörü olduğu yönünde güçlü bir kanıt ortaya konulabilir.

Eşbütünleşim ilişkisinin uzun dönemli bir ilişki türünü ortaya çıkarmasının yanı sıra, bağımsız değişkenlerin alt kümelerini de içeren sayıda eşbütünleşik vektörü de ortaya çıkarması açısından oldukça değerli bir analiz türüdür. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, eşbütünleşim ilişkisinin araştırıldığı değişkenlerin aynı seviyeden bütünlük olmaları gerektirir. Örneğin değişkenlerin tümü düzey seviyesinde, tümü birincil veya tümü ikincil farkları seviyesinde durağan ise bu analiz gerçekleştirilebilir ki bu Johansen (1998) Eşbütünleşim Testi'nden daha önce Engle-Grenger (1979) tarafından geliştirilmiş olan Kalıntılara Dayalı Eşbütünleşim Testi'nde de geçerli ve gerekli bir koşuldur. Ancak değişkenlerden biri aynı seviyeden bütünlük olma harmonisini bozuyor ise bunlar ile Gecikmesi Dağıtılmış Ardışık Bağlanım Modeli'ne (ARDL) dayalı Sınır Testi (Pesaran, 1999; Pesaran, 2001) veya daha yeni eşbütünleşim testleri tercih edilmelidir.

Çalışmanın bu bölümünde daha önce bahsedildiği gibi iz istatistiğine ve en yüksek özdeğer istatistiğine dayalı eşbütünleşim testleri birlikte incelenirken bu sonuçlar hem sabit terimli hem de eğilim katsayılı olarak modellenmiştir.

Sırasıyla Tablo 8 ve Tablo 9 içerisinde Kardemir hisse senedi fiyatları ile mamullerin fiyatları arasında sabit terim içeren eşbütünleşim testi yapılmıştır. Sonuçlara göre 3 eşbütünleşim denklemi bulunmuş olup, bunlardan ilki olan ve diğer tüm bağımsız değişkenleri içeren eşbütünleşim vektörü aşağıdaki gibidir:

$$D(LNKARDEMIR)_t = 0.072217 + 7.107377 * D(LNINSAAT)_t - 1.628564 * D(LNFILMASIN)_t \\ (-0.03943) \quad (-0.87833) \quad (-0.84193)$$

Standart hata değerleri () içerisinde gösterilmiştir ve katsayılar normalize edilmiştir.

Tablo 10 ve Tablo 11 içerisinde ise Kardemir hisse senedi fiyatları ile mamullerin fiyatları arasında bir eğilim katsayısı içeren eşbütunleşim testi sonucunda yine 3 tane eşbütunleşim denklemi bulunmakla beraber, bunlardan birincisi aşağıdaki gibidir.

$$D(LNKARDEMİR)_t = 0.00148 + 8.08893 * D(LNINSAAT)_t - 1.266081 * D(LNFILMASIN)_t$$

$$(-0.00094) \quad (-0.99858) \quad (-0.00094)$$

Standart hata değerleri () içerisinde gösterilmiştir ve katsayılar normalize edilmiştir.

Elde edilen her iki denklemde de tüm katsayılar .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre Kardemir hisse senedi fiyatlarını inşaat mamullerinin arttırmaktadır ancak filmaşın mamullerinin fiyatları ise azaltmaktadır. Tablo 11’de yer alan eşbütunleşim vektörü ise zaman içerisinde Kardemir hisse senedi fiyatının .001 kadar arttığı grlmektedir ve bu katsayı .01 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 8. (1) No’lu Modelin Sabit Terimli Eşbütunleşim Analizi

Eğilim Varsayımı: Belirleyici trend yoktur.

Değişkenler: D(LNKARDEMİR) D(LNINSAAT) D(LNFILMASIN)

Gecikme Aralığı: 1 - 2

İz İstatistiği

H ₀ Hipotezi	Özdeğer	İz İstatistiği	.05 Eşik Değeri	Olasılık×
Hiç Yoktur *	0.344485	146.2787	35.19275	0.0000
En Fazla 1 *	0.253215	79.54997	20.26184	0.0000
En Fazla 2 *	0.190633	33.41739	9.164546	0.0000

İz istatistiğine göre 3 eşbütunleşik denklem vardır.

×MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

En Yüksek Özdeğer İstatistiği

H ₀ Hipotezi	Özdeğer	En Yüksek Özdeğer İstatistiği	.05 Eşik Değeri	Olasılık×
Hiç Yoktur *	0.344485	66.72872	22.29962	0.0000
En Fazla 1 *	0.253215	46.13259	15.8921	0.0000
En Fazla 2 *	0.190633	33.41739	9.164546	0.0000

Özdeğer istatistiğine göre 3 eşbütunleşik denklem vardır.

×MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 9. (1) No'lu Modelin Sabit Terimli Eşbütünleşim Vektörü

1.Eşbütünleşim Denklemi	Log olabilirlik değeri:			359.0231
Normalize edilmiş katsayılar×:				
D(LNKARDEMİR)	D(LNINSAAT)	D(LNFILMASIN)	C	
1.000000	-7.107377	1.628564	0.072217	
	(-0.87833)	(-0.84193)	(-0.03943)	

×Standart hata değerleri () içerisinde gösterilmektedir.

Tablo 10. (1) No'lu Modelin Eğilim Katsayılı Eşbütünleşim Analizi

Eğilim Varsayımı: Belirleyici trend vardır.

Değişkenler: D(LNKARDEMİR) D(LNINSAAT) D(LNFILMASIN)

Gecikme Aralığı: 1 - 2

İz İstatistiği

H ₀	Özdeğer	İz	.05	Olasılık×
Hipotezi	Özdeğer	İstatistiği	Eşik Değeri	
Hiç Yoktur *	0.354583	149.6979	42.91525	0.0000
En Fazla 1 *	0.256684	80.51632	25.87211	0.0000
En Fazla 2 *	0.191814	33.64819	12.51798	0.0000

İz istatistiğine göre 3 eşbütünleşik denklem vardır.

×MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

En Yüksek Özdeğer İstatistiği

H ₀	Özdeğer	En Yüksek	.05	Olasılık×
Hipotezi	Özdeğer	Özdeğer İstatistiği	Eşik Değeri	
Hiç Yoktur *	0.354583	69.18156	25.82321	0.0000
En Fazla 1 *	0.256684	46.86813	19.38704	0.0000
En Fazla 2 *	0.191814	33.64819	12.51798	0.0000

İz istatistiğine göre 3 eşbütünleşik denklem vardır.

×MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 11. (1) No'lu Modelin Eğilim Katsayılı Eşbütünleşim Vektörü

1.Eşbütünleşim Denklemleri	Log olabilirlik değeri:	360.2517
----------------------------	-------------------------	----------

Normalize edilmiş katsayılar×:

D(LNKARDEMİR)	D(LNINSAAT)	D(LNFILMASIN)	@TREND(99M02)
1.000000	-8.08893	1.266081	-0.00148
	(-0.99858)	(-0.9577)	(-0.00094)

×Standart hata değerleri () içerisinde gösterilmektedir.

İkinci aşamada ise İzdemir hisse senedi fiyatları ile mamullerin fiyatları arasındaki eşbütünleşim ilişkisi araştırılmıştır. Bu sonuçlar Tablo 12 ve Tablo 13'de eşbütünleşim ilişkisinin sabit terimli modellemesi yapılmaktayken, Tablo 13 ve Tablo 14 içerisinde eğilim katsayılı modeller incelenmiştir. Buna göre Tablo 13'de 3 tane eşbütünleşim denklemi bulunmuş ve 1. olarak aşağıdaki eşbütünleşim vektörü elde edilmiştir:

$$D(LNİZDEMİR)_t = -0.114505 + 12.2796 * D(LNINSAAT)_t - 3.73162 * D(LNFILMASIN)_t$$

(0.06468) (1.68698) (1.51640)

Standart hata değerleri () içerisinde gösterilmiştir ve katsayılar normalize edilmiştir.

Tablo 15 içerisinde gerçekleştirilen eğilim katsayılı eşbütünleşim analizinde ise yine 3 eşbütünleşim vektörü elde edilmiş, eğilim katsayısı içeren eşbütünleşim vektörü aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$$D(LNİZDEMİR)_t = -0.00125 + 6.67133 * D(LNINSAAT)_t - 1.277113 * D(LNFILMASIN)_t$$

(0.00074) (0.92632) (0.83090)

Standart hata değerleri () içerisinde gösterilmiştir ve katsayılar normalize edilmiştir.

Yukarıda yer alan her iki modelde de LNINSAAT değişkenine ait katsayılar .01 seviyesinde anlamlı iken LNFILMASIN, sabit terim ve eğilim katsayıları anlamsız çıkmaktadır. Dolayısıyla İzdemir hisse senedi fiyatlarını sadece inşaat mamul fiyatlarının olumlu yönde etkilediği iddia edilebilmektedir.

Tablo 12. (2) No'lu Modelin Sabit Terimli Eşbütünleşim Analizi

Eğilim Varsayımı: Belirleyici trend yoktur.

Değişkenler: D(LNIZDEMİR) D(LNINSAAT) D(LNFILMASIN)

Gecikme Aralığı: 1 to 2

İz istatistiği

H ₀ Hipotezi	Özdeğer	İz İstatistiği	.05 Eşik Değeri	Olasılık×
Hiç Yoktur *	0.263942	120.7981	35.19275	0.0000
En Fazla 1 *	0.243163	72.68607	20.26184	0.0000
En Fazla 2 *	0.168364	28.94464	9.164546	0.0000

İz istatistiğine göre 3 eşbütünleşik denklem vardır.

×MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

En Yüksek Özdeğer İstatistiği

H ₀ Hipotezi	Özdeğer	En Yüksek Özdeğer İstatistiği	.05 Eşik Değeri	Olasılık×
Hiç Yoktur *	0.263942	48.11199	22.29962	0.0000
En Fazla 1 *	0.243163	43.74144	15.8921	0.0000
En Fazla 2 *	0.168364	28.94464	9.164546	0.0000

İz istatistiğine göre 3 eşbütünleşik denklem vardır.

×MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 13. (2) No'lu Modelin Sabit Terimli Eşbütünleşim Vektörü

1.Eşbütünleşim Denklemi Log olabilirlik değeri: 305.9362

Normalize edilmiş katsayılar×:

D(LNIZDEMİR)	D(LNINSAAT)	D(LNFILMASIN)	C
1.000000	-12.2796	3.73162	0.114505
	(1.68698)	(1.51640)	(0.06468)

×Standart hata değerleri () içerisinde gösterilmektedir.

Tablo 14. (2) No'lu Modelin Eğilim Katsayılı Eşbütünleşim Analizi

Eğilim Varsayımı: Belirleyici trend vardır.

Değişkenler: D(LNIZDEMİR) D(LNINSAAT) D(LNFILMASIN)

Gecikme Aralığı: 1 to 2

İz istatistiği

H ₀ Hipotezi	Özdeğer	İz İstatistiği	.05 Eşik Değeri	Olasılık×
None *	0.276751	124.4854	42.91525	0.0000
At most 1 *	0.245242	73.61701	25.87211	0.0000
At most 2 *	0.171004	29.44385	12.51798	0.0000

İz istatistiğine göre 3 eşbütünleşik denklem vardır.

×MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

En Yüksek Özdeğer İstatistiği

H ₀ Hipotezi	Özdeğer	En Yüksek Özdeğer İstatistiği	.05 Eşik Değeri	Olasılık×
None *	0.276751	50.86835	25.82321	0.0000
At most 1 *	0.245242	44.17315	19.38704	0.0000
At most 2 *	0.171004	29.44385	12.51798	0.0000

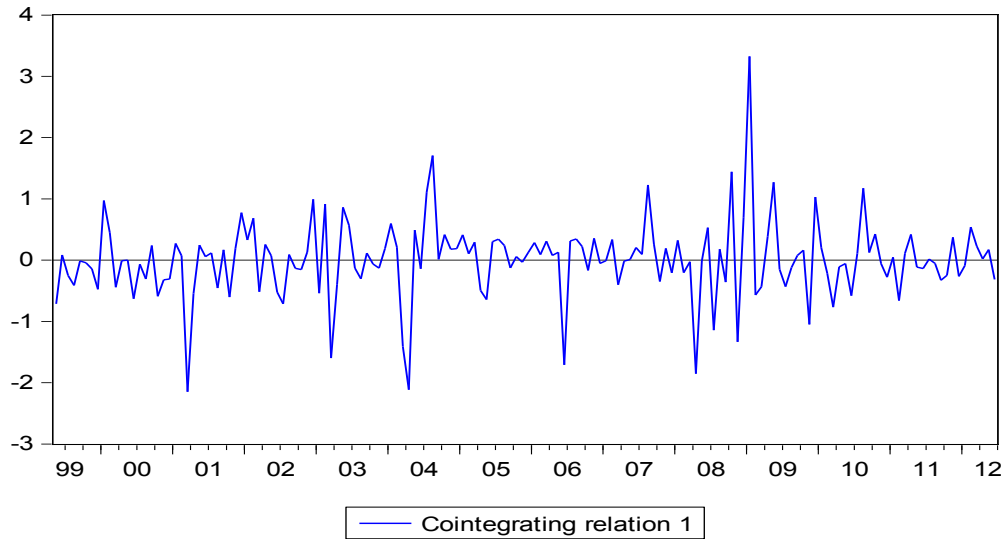
İz istatistiğine göre 3 eşbütünleşik denklem vardır.

×MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

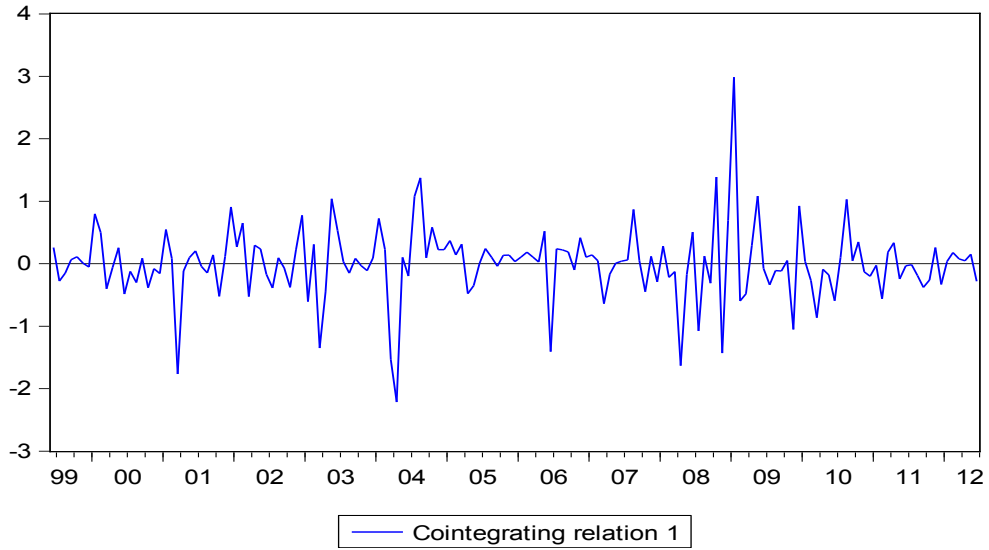
Tablo 15. (2) No'lu Modelin Eğilim Katsayılı Eşbütünleşim Vektörü

1.Eşbütünleşim Denklemini	Log olabilirlik değeri:			398.7994
Normalize edilmiş katsayılar×:				
D(LNIZDEMİR)	D(LNINSAAT)	D(LNFILMASIN)	@TREND(99M02)	
1.000000	-6.67133	1.277113	-0.00125	
	(0.92632)	(0.83090)	(0.00074)	

×Standart hata değerleri () içerisinde gösterilmektedir.

Grafik 3. (1) No'lu Modelin Eşbütünleşim İlişkisi

Grafik 4. (2) No'lu Modelin Eşbütünleşim İlişkisi

4.6. Vektör Hata Düzeltme Modelleri

Daha önce belirtildiği üzere eşbütünleşim analizi değişkenler arasındaki uzun dönem ilişisini göstermekte ancak kısa dönem için belirleyici olamamaktadır. Bu nedenle kısa dönem ilişkisini gösterebilmek amacıyla vektör hata düzeltme modelleri kurulmaktadır. Vektör hata düzeltme modelleri, uzun dönemli ilişkiden elde edilen kalıntıların, kısa dönemli tahmin için modele tekrar dahil edilmesi dışında bir farklılık içermemektedir. Kalıntıları dahil eden bu katsayı, vektör hata düzeltme modellerinin bir gereği olarak negatif işarete sahip olmalıdır, eğer belirli bir anlamlılık düzeyinde geçerli ise uzun dönemli tahmindeki sapmaların kısa dönemde ne kadar düzeltilceğini göstermektedir (Gujarati, 1999). Düzeltmeyi içeren katsayı, eğer anlamlı ise, “0” ile “-1” arasında bir değer almaktadır.

Dolayısıyla Kardemir ve İzdemir hisse senedi fiyatlarının eşbütünleşim analizi için kullanılan modeller, en uygun gecikme uzunluğunun “2” ve “3” olarak belirlenmesinden dolayı aşağıdaki gibi tekrar düzenlenerek hata düzeltme modelleri tahmin edilmektedir.

$$\begin{aligned} \Delta^2 \text{Lnkardemir}_t &= EC_{t-1} + \beta_0 + \beta_1 * \Delta^2 \text{Lnkardemir}_{t-1} + \\ &\beta_2 * \Delta^2 \text{Lnkardemir}_{t-2} + \beta_3 * \Delta^2 \text{Lninsaat}_{t-1} + \beta_4 * \Delta^2 \text{Lninsaat}_{t-2} + \\ &\beta_5 * \Delta^2 \text{Lnfilmasin}_{t-1} + \beta_5 * \Delta^2 \text{Lnfilmasin}_{t-2} + \mu_t \end{aligned} \quad (3)$$

$$\begin{aligned} \Delta^2 \text{Lnizdemir}_t &= EC_{t-1} + \beta_0 + \beta_1 * \Delta^2 \text{Lnizdemir}_{t-1} + \\ &\beta_2 * \Delta^2 \text{Lnizdemir}_{t-2} + \beta_3 * \Delta^2 \text{Lnizdemir}_{t-3} + \beta_4 * \Delta^2 \text{Lninsaat}_{t-1} + \\ &\beta_5 * \Delta^2 \text{Lninsaat}_{t-2} + \beta_6 * \Delta^2 \text{Lninsaat}_{t-3} + \beta_7 * \Delta^2 \text{Lnfilmasin}_{t-1} + \\ &\beta_8 * \Delta^2 \text{Lnfilmasin}_{t-2} + \beta_9 * \Delta^2 \text{Lnfilmasin}_{t-3} + \zeta_t \end{aligned} \quad (4)$$

Bu denklemlerde μ_t ve ζ_t normal dağılmış ve eş-varyanslı (homoskedastic) hata terimlerini göstermekle birlikte, daha önce durağanlaştırılmış Δ işaretli serilerin ikincil farkları Δ^2 ile hata düzeltme modeline gereğince dahil edilmiştir.

Tablo 16. Vektör Hata Düzeltme Modelleri

HDM (3):	D(LNKARDEMİR,2)	HDM (4):	D(LNIZDEMİR,2)
EC _{t-1}	-0.108046 (0.05718) [-1.88944]	EC _{t-1}	-0.003281 (0.06383) [-0.05140]
D(LNKARDEMİR(-1),2)	-0.664682*** (0.08713) [-7.62825]	D(LNIZDEMİR(-1),2)	-0.670915*** (0.09956) [-6.73856]
D(LNKARDEMİR(-2),2)	-0.337720*** (0.07945) [-4.25084]	D(LNIZDEMİR(-2),2)	-0.556214*** (0.09654) [-5.76147]
		D(LNIZDEMİR(-3),2)	-0.170945** (0.08356) [-2.04565]
D(LNINSAAT(-1),2)	-0.382369 (0.30979) [-1.23430]	D(LNINSAAT(-1),2)	0.167680 (0.34384) [0.48767]
D(LNINSAAT(-2),2)	-0.081532 (0.22719) [-0.35887]	D(LNINSAAT(-2),2)	0.047987 (0.25907) [0.18523]
D(LNFILMASIN(-1),2)	-0.013731 (0.22531) [-0.06094]	D(LNINSAAT(-3),2)	0.084529 (0.18939) [0.44633]
D(LNFILMASIN(-2),2)	-0.157662 (0.22632) [-0.69664]	D(LNFILMASIN(-1),2)	0.155845 (0.20389) [0.76436]
		D(LNFILMASIN(-2),2)	0.053723 (0.23611) [0.22753]
		D(LNFILMASIN(-3),2)	-0.020857 (0.20295) [-0.10277]
C	0.000600 (0.01888) [0.03177]	C	-0.002780 (0.01541) [-0.18047]
R ²	0.407082	R ²	0.388464
Düzeltilmiş R ²	0.379412	Düzeltilmiş R ²	0.346578
Kalıntı Kareleri Toplamı	8.447726	Kalıntı Kareleri Toplamı	5.439102
Modelin Standart Hatası	0.237315	Modelin Standart Hatası	0.193013
F-istatistiği	14.71229***	F-istatistiği	9.274297***
Log olabilirlik değeri	7.174834	Log olabilirlik değeri	41.19325
Akaike Bilgi Kriteri	0.010445	Akaike Bilgi Kriteri	-0.384627
Schwarz Bilgi Kriteri	0.165513	Schwarz Bilgi Kriteri	-0.170495

Tablo içerisinde katsayıların t-istatistikleri [] içerisinde, bunların standart hataları ise () içerisinde verilmektedir. Sırasıyla .01, .05 ve .10 anlamlılık değerleri ***, ** ve * ile belirtilmiştir.

Tablo 16'da Kardemir hisse senedi fiyatları için kurulan (3) No'lu HDM içinde yer alan hata düzeltme katsayısı EC'nin .05 anlamlılık düzeyinde geçerli olduğu görülmektedir. Buna göre uzun dönemde elde edilen sapmaların ancak %10'u kısa dönemde düzeltilebilmektedir. Bu modelin F-istatistiği de .01 anlamlılık düzeyinde tüm modelin anlamlı olduğunu göstermekle birlikte, kısa dönemde yalnızca Kardemir hisse senetlerinin ikincil farklarının belirlenmesinde, bunların ikincil farklarının bir ve iki gecikmeli değerlerinin ve filmaşın mamul fiyatlarının ikincil farklarının bir gecikmeli değerinin etkili olduğu görülmektedir. Modelin açıklayıcı gücünün ise .40 olduğu belirlenmiştir. Kalıntıların zaman grafiği ise ekteki Grafik 5'de yer almaktadır.

İzdemir için kurulan (4) No'lu modelde ise hata düzeltme katsayısı anlamsız bulunmuş, İzdemir hisse senedi fiyatlarının ikincil farkının ise yalnız bu ikincil farkların bir ve iki gecikmeli değeri ile belirlenebildiği tespit edilmiştir. Tüm modelin anlamlılığını gösteren F-istatistiği de .01 düzeyinde anlamlı iken, modelin açıklama gücünün .38'de kaldığı görülmektedir. Bu HDM'nin kalıntılarına ait zaman grafiği ise ekteki Grafik 6'da sunulmaktadır.

(3) No'lu model için yapılan ardıl testler sonucunda, modelin ardışık bağımlılık sorunu içermediğini iddia eden H_0 hipotezine dayalı Portmanteus Ardışık Bağımlılık Testi ve yine aynı H_0 hipotezine dayalı Breusch-Godfrey LM Testi istatistiklerine göre H_0 hipotezi .01 anlamlılık düzeyinde reddedilemediğinden modelin ardışık bağımlılık içermediği belirlenmiştir. Aynı modelin bileşik kalıntılarının H_0 hipotezi ile normal dağıldığını iddia eden Jarque-Berra istatistiğine göre H_0 reddedilemediğinden, kalıntıların normal dağıldığı belirlenmiş olup; H_0 hipotezi ile bu kalıntıların eş-varyansa sahip olduğunu iddia eden yatay kesitlerin dahil edildiği White'in Değişen-Varyans testine göre H_0 reddedilemediğinden, kalıntıların değişen varyans sorunu içermediği bulunmuştur.

Son olarak (4) No'lu model için gerçekleştirilen ardıl testler neticesinde Portmanteau Q istatistiğine ve Breusch-Godfrey LM istatistiğine göre H_0 reddedilemediğinden, bu hata düzeltme modelinin ardışık bağımlılık sorunu içermediği saptanmıştır.

4.7. Granger Nedensellik Testleri

Son aşamada, daha önce belirlenen (2) ve (3) No'lu modellerdeki bağımsız değişkenler sabit tutularak bunların bağımsız değişkenlerle olan karşılıklı Granger nedensellik ilişkileri incelenmiştir. Tablo 17'de yer alan bu sonuçlara göre nedensellik ilişkileri ve doğrultuları, belirtilen anlamlılık düzeylerinde belirlenen ikili arasında Granger nedenselliği olmadığı iddia edilen H_0 hipotezi reddedilebildiğinden, aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

$\Delta LNINSAAT$	☐	$\Delta LNFILMASIN (.05)$
xNedenselliğin geçerli olduğu anlamlılık düzeyi () içerisinde belirtilmiştir		

Tablo 17. Granger Nedensellik Test Sonuçları

İkişerli Granger Nedensellik Testi

Lags: 2

H ₀ Hipotezi:	Gözlem Sayısı	F-İstatistiği	Olasılık
D(LNİZDEMİR), D(LNKARDEMİR)'in Granger Nedeni Değildir.	159	1.48901	0.2288
D(LNKARDEMİR), D(LNİZDEMİR)'in Granger Nedeni Değildir.		0.57660	0.5630
D(LNİNİSAAT), D(LNKARDEMİR)'in Granger Nedeni Değildir.	159	0.65389	0.5215
D(LNKARDEMİR), D(LNİNİSAAT)'in Granger Nedeni Değildir.		2.11115	0.1246
D(LNFİLMASIN), D(LNKARDEMİR)'in Granger Nedeni Değildir.	159	0.03391	0.9667
D(LNKARDEMİR), D(LNFİLMASIN)'in Granger Nedeni Değildir.		0.71186	0.4923
D(LNİNİSAAT), D(LNİZDEMİR)'in Granger Nedeni Değildir.	159	1.63732	0.1979
D(LNİZDEMİR), D(LNİNİSAAT)'in Granger Nedeni Değildir.		1.75564	0.1762
D(LNFİLMASIN), D(LNİZDEMİR)'in Granger Nedeni Değildir.	159	0.91986	0.4008
D(LNİZDEMİR), D(LNFİLMASIN)'in Granger Nedeni Değildir.		0.26538	0.7673
D(LNFİLMASIN), D(LNİNİSAAT)'in Granger Nedeni Değildir.	159	2.06096	0.1308
D(LNİNİSAAT), D(LNFİLMASIN)'in Granger Nedeni Değildir.		4.25142	0.0160

Sonuç

Küresel emtia fiyatlarında yaşanan volatilitenin şirketlerin hisse senetleri üzerindeki etkilerini test etmek amacıyla yapılan bu çalışmada, 1999:01-2012:06 zaman aralığında demir çelik fiyat değişimleri ile BİST'da işlem gören ana metal sanayi şirketlerinden Kardemir(D) ve İzdemir(B) şirketlerinin hisse senetleri getirileri incelenmiştir.

Yapılan birim kök testleri sonucunda hisse senetleri fiyatlarının ve mamul fiyatlarının birim kök içerdiği ancak bunların birincil farklarının birim kök sorununa sahip olmadığı tespit edilerek, serilerin birincil farkları ile analizler yapılmıştır.

Kardemir hisse senedi fiyatları ile en uygun gecikme uzunluğu testi sonrasında gerçekleştirilen eşbütünlük testi sonucunda mamul fiyatları ile hisse senedi fiyatları arasında uzun dönemli bir eşbütünlük ilişkisinin var olduğu tespit edilmekle birlikte, hem sabit terimli hem de eğilim katsayısı içeren iki ayrı modelin de birbirlerini teyit ederek, istatistiksel anlamlılık sınırları içerisinde, inşaat demirinin pozitif ancak filmaşinin hisse senedi fiyatlarını negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kısa dönemli ilişkinin irdelendiği hata düzeltme modellerinde ise Kardemir için uzun dönemde elde edilen sapmaların ancak % 10 kısa dönemde düzeltilebilmektedir. Kısa dönemde yalnızca Kardemir hisse senetlerinin ikincil farklarının belirlenmesinde, bunların ikincil farklarının bir ve iki gecikmeli değerlerinin ve filmaşın mamul fiyatlarının ikincil farklarının bir gecikmeli değerinin etkili olduğu görölmektedir.

İzdemir hisse senetleri fiyatlarının incelendiği ikinci analizde de belirlenen en uygun gecikme uzunlukları neticesinde gerçekleştirilen uzun dönemli eşbütünleşim analizinde İzdemir hisse senedi fiyatları ile filmaşın ve inşaat demiri fiyatları arasında bir ilişkinin olduğu görölmüştür. Bu analizde de geçerli bir anlamlılık düzeyinde İzdemir hisse senedi fiyatlarının inşaat demiri fiyatlarından pozitif yönde ancak filmaşın fiyatlarından negatif yönde etkilendiği belirlenmiştir. Kısa dönemli sonuçları içeren modelde ise hata düzeltme katsayısı anlamsız bulunmuştur.

Nedensellik testleri sonucunda ise inşaat mamul fiyatlarının filmaşın mamul fiyatlarının nedeni olduğu ancak bunun dışında bir nedensellik ilişkisine rastlanamadığı belirlenmiştir.

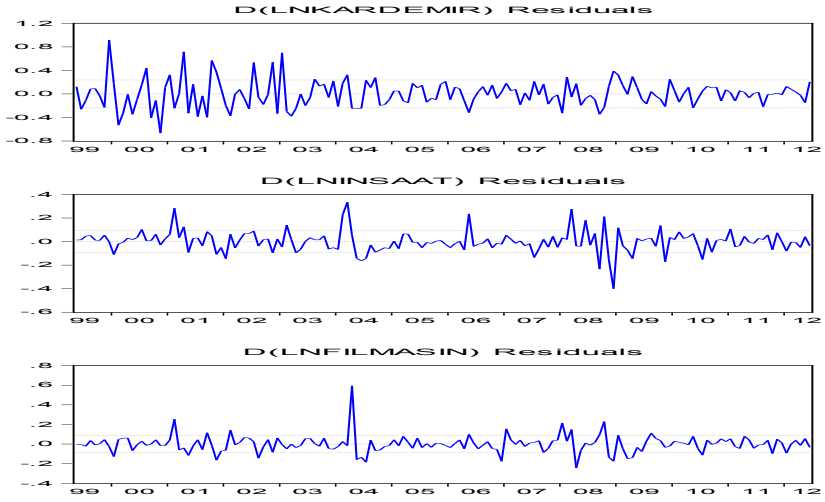
Sonuç olarak yatırımları yönlendirmek amacıyla kısa dönemde hisse senedi getirilerini tahmin etme ihtiyacı duyan piyasa analistlerinin mamul fiyatlarındaki artışa paralel olarak kısa dönemde hisse senedi getirilerinde bir artış beklememeleri gerekmektedir. Analistlerin, uzun dönemde ise yukarıda da bahsedildiği üzere mamul fiyatlarındaki artışlara paralel ilgili şirketlerin hisse senedi getirilerinde bir artış beklemeleri mümkündür.

Yararlanılan Kaynaklar

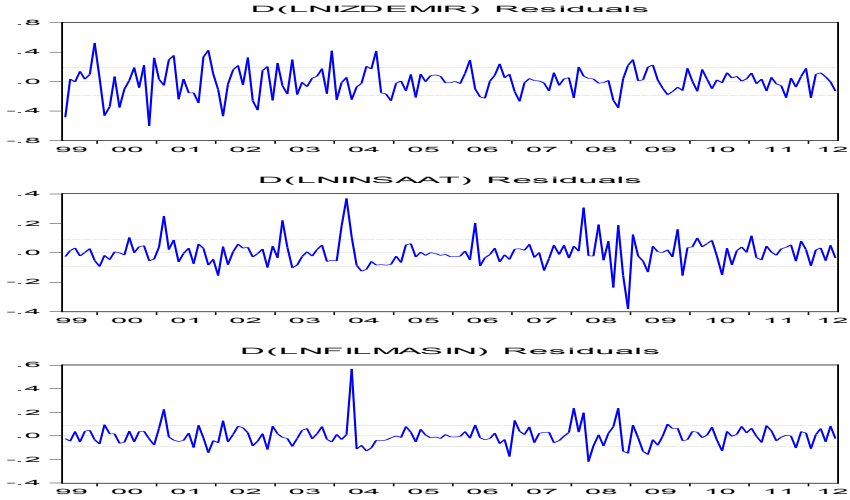
- AKGÜÇ, Ö. (1998), “Finansal Yönetim”, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayınları.
- BRADLEY, E.S ve TEWELES, R.J. (1998), The Stock Market, John Wiley & Sons; 7th Edition.
- BREUSCH, T. S., ve PAGAN, A. R. (1979), “A Simple Test for Heteroskedasticity and Random Coefficient Variation,” *Econometrica*, 48, 1287–1294.
- BRUNETTI, C., & GILGERT, C. L. (1995), “Metal Price Volatility: 1972-95”, *Resources Policy*, 237-254.
- BUYUKSAHİN, B., HAIGH, M. ve ROBE, M. (2010), “Commodities and Equities: Ever a “market of one?”” *Journal of Alternative Investments* 12, pp 76-95.
- DICKEY, D.A. ve FULLER, W.A. (1979), “Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root”, *Journal of the American Statistical Association*, 74, p. 427–431.
- ENDERS, W. (2004), Applied Econometric Time Series, Second Edition. John Wiley & Sons: United States.
- ENGLE, R. F. ve GRANGER, C. W. J. (1987), “Cointegration and Error Correction: Representation, Estimate, and Testing”, *Econometrica*, 55, 251–276.
- GIOT, P., & LAURENT, S. (2003). “Market Risk in Commodity Markets: A Var Approach” *Energy Economics*, p. 435–457.
- GODFREY, L. G. (1978), “Testing for Multiplicative Heteroscedasticity”, *Journal of Econometrics*, 8, 227–236.
- GRANGER, C. W. J. (1969), “Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods”. *Econometrica*, 37 (3): 424–438.
- GUJARATI, D.N. (1999), Temel Ekonometri, (Çev. Ümit Şenesen & G.G. Şenesen). İstanbul, Literatür Yayınları.
- INNACE, J. (2006), The Steel Game 2006; Odds, Bets and Jackpots. *Tapma Port Steel Conference*. World Steel Dynamics.
- JARQUE, CARLOS M. ve BERA, ANIL K. (1980), “Efficient Tests for Normality, Homoscedasticity and Serial Independence of Regression Residuals”, *Economics Letters*, 6 (3): 255–259.
- JERRET, D. ve CUDDINGTON, J. T. (2008), “Broadening The Statistical Search for Metal Price Super Cycles to Steel And Related Metals”. *Resources Policy*, 187-195.
- JOHANSEN, SOREN (1988), “Statistical Analysis of Cointegration Vectors”, *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(1), 231-254.
- JOHANSEN, SOREN ve KATARINA JUSELIUS (1990), “Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration with Application to the Demand for Money”, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, 169-210.
- JOHANSEN, SØREN (1991), “Estimation and Hypothesis Testing of Cointegration Vectors in Gaussian Vector Autoregressive Models”, *Econometrica*, 59, 1551–1580.
- JOHANSEN, SØREN (1995), Likelihood-based Inference in Cointegrated Vector Autoregressive Models, Oxford:Oxford University Press.
- JOHNSON, R. ve SOENEN, L. (2009), “Commodity Prices and Stock Market Behavior in South American Countries in the Short Run”, *Emerging Markets Finance and Trade*, 45, 69-82.
- KAHRAMAN, E., & UNAL, G. (2012), “Steell Price Modeling With Levy Process”. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 101-110.

- KOCA, M. A. (2008), *Türk Demir elik Sanayi İçin Strateji Önerileri Bütünleşme ve Ortak Girdi Temini*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- KWIATKOWSKI D., P. C. B. PHILLIPS, P. SCHMIDT ve Y. SHIN (1992), “Testing the Null Hypothesis of Stationarity Against the Alternative of a Unit Root”. *Journal of Econometrics* 54, 159–178.
- LJUNG, G. M. ve BOX, G. E. P. (1978), “On a Measure of Lack of Fit in Time Series Models”, *Biometrika* 65: 297–303.
- LÜTKEPOHL, H. (1991) *Introduction to Multiple Time Series Analysis*. Springer-Verlag, Berlin.
- MACKINNON, JAMES G., ALFRED A. HAUG ve LEO MICHELIS (1999), “Numerical Distribution Functions of Likelihood Ratio Tests for Cointegration”, *Journal of Applied Econometrics*, 14, 563-577.
- PESARAN, M.H. ve SHIN, Y. (1999), An Autoregressive Distributed Lag Modelling Approach To Cointegration Analysis. in: Strom, S. (Ed.), In: *Econometrics and Economic Theory in the 20th Century: The Ragnar Frisch Centennial Symposium*. Cambridge University Press, Cambridge, MA, (Chapter 11).
- PESARAN, M.H., SHIN, Y. ve SMITH, R. (2001), “Bounds Testing Approaches To The Analysis Of Level Relationships”. *Journal of Applied Econometrics* 16 (3), 289–326.
- PHILLIPS, P.C.B ve P. PERRON (1988), “Testing for a Unit Root in Time Series Regression”, *Biometrika*, 75, 335–346
- REILLY, F. K. ve BROWN, K. C. (2000), *Investment Analıysis Portfolio Management*. Dryden Press.
- SADORSKY, P. (1999), “Oil Price Shocks And Stock Market Activity”, *Energy Economics*, 21, p: 449-469.
- TWB(2012). World Data Bank. 20.12.2012, web : <http://databank.worldbank.org>
- TOBB (2012). *Türkiye Demir ve Demir Dışı Metaller Meclisi Sektör Raporu*. Ankara: TOBB.
- WHITE, HALBERT (1980), “A Heteroskedasticity-Consistent Covariance Matrix and a Direct Test for Heteroskedasticity”, *Econometrica*, 48, 817–838.
- World Steel Association. (2012). *World Steel in Figures 2012*. Bruessls: World Steel Association.
- YAYAN, V. (2011), *Demir elikte Fiyatlar Spekülatif Değil*. 12 20, 2012 web: Steel Orbis: <http://www.steelorbis.com.tr/celik-haberleri/roportajlar/dr-veysel-yayan-demir-celikte-fiyatlar-spekulatif-değil-636122.htm>

Ekler:

Grafik 5. (3) No'lu Modelin Kalıntılarının Zaman Grafiği

Grafik 6. (4) No'lu Modelin Kalıntılarının Zaman Grafiği

Tablo 18. (3) No'lu HDM Portmanteau Ardışık-Bağımlılık Testi H_0 : Belirlenen gecikme sayısına kadar ardışık bağımlılık yoktur

Gecikme Sayısı	Q-İstatistiği	Olasılık	Düzeltilmiş Q-İstatistiği	Olasılık	Serbestlik Derecesi
1	2.347801	NA*	2.362755	NA*	NA*
2	9.462770	NA*	9.568941	NA*	NA*
3	23.39843	0.0760	23.77433	0.0690	15
4	29.02636	0.2191	29.54843	0.2002	24
5	43.03368	0.1134	44.01351	0.0953	33

*Gecikme uzunluğunun HDM içine dahil edilmesinden dolayı tanımsızdır.

Tablo 19. (3) No'lu HDM, Breusch-Godfrey LM Ardışık-Bağımlılık Testi H_0 : Belirlenen gecikme sayısına kadar ardışık bağımlılık yoktur

Gecikme Sayısı	LM-İstatistiği	Olasılık
1	18.54204	0.0294
2	23.10074	0.0060
3	24.84390	0.0031
4	5.732144	0.7664
5	14.49665	0.1057

Tablo 20. (3) No'lu HDM, Kalıntıların Normallik Testi

Dikgenleştirme: Cholesky (Lutkepohl)

 H_0 : Kalıntılar, okdeğişkenli normal dağılmaktadır.

Bileşen	Jarque-Bera İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Olasılık
1	2.558110	2	0.7884
2	0.38158	2	0.4583
3	2.15041	2	0.6911
Bileşik	3.090	6	0.2309

Tablo 21. (3) No'lu HDM, Kalıntılar için White'ın Değişen Varyans Testi

Değişen Varyans Testi: Yatay kesitler dahil.

 H_0 : Kalıntılar, değişen varyans sorunu içermemektedir.

Ki-Kare Değeri	Serbestlik Derecesi	Olasılık
5.7113	210	0.3891

Tablo 22. (4) No'lu HDM Portmanteau Ardışık-Bağımlılık Testi

H_0 : Belirlenen gecikme sayısına kadar ardışık bağımlılık yoktur

Gecikme Sayısı	Q-İstatistiği	Olasılık	Düzeltilmiş Q-İstatistiği	Olasılık	Serbestlik Derecesi
1	0.377534	NA*	0.379954	NA*	NA*
2	5.198806	NA*	5.263436	NA*	NA*
3	12.36616	NA*	12.57041	NA*	NA*
4	23.93468	0.0909	24.44138	0.0803	16
5	38.51274	0.0412	39.49898	0.0328	25

*Gecikme uzunluğunun HDM içine dahil edilmesinden dolayı tanımsızdır.

Tablo 23. (4) No'lu HDM, Breusch-Godfrey LM Ardışık-Bağımlılık Testi

H_0 : Belirlenen gecikme sayısına kadar ardışık bağımlılık yoktur

Gecikme Sayısı	LM-İstatistiği	Olasılık
1	15.92551	0.0685
2	24.03764	0.0142
3	24.14648	0.0141
4	29.70450	0.0105
5	15.11006	0.0880

Tablo 24. (4) No'lu HDM, Kalıntıların Normallik Testi

Dikgenleştirme: Cholesky (Lutkepohl)

H_0 : Kalıntılar, çokdeğişkenli normal dağılmaktadır.

Bileşen	Jarque-Bera İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Olasılık
1	2.05366	2	0.7909
2	2.15366	2	0.7812
3	3.51515	2	0.3411
Bileşik	2.72221	6	0.5302

Tablo 25. (4) No'lu HDM, Kalıntılar için White'ın Değişen Varyans Testi

Değişen Varyans Testi: Yatay kesitler dahil.

H_0 : Kalıntılar, değişen varyans sorunu içermemektedir.

Ki-Kare Değeri	Serbestlik Derecesi	Olasılık
4.1109	210	0.2813

